

KİTAPLIKLARI ÇOK DAHA VERİMLİ KULLANABİLİRSİNİZ

Necati SUNGUR*
Ahmet KARADEMİR**

"Bilgi iki çeşittir; biri konuyu bilmek; diğeri, o konuyu nereden öğrenebileceğini bilmektir".

S. JOHNSON

Düşüncelerimizin ve düşünce hayatımızın olgunlaşabilmesi, bu bakımdan üstün seviyeye erişebilmemiz için faydalanacağımız en zengin kaynaklar kitaplardır. Hangi alanda olursa olsun, birşeyler öğrenebilmek ve yazabilmek için, görgü ve tecrübelerimizden, çevremizdekilerin düşüncelerinden, bilhassa kitaplardan edindiğimiz sağlam bilgi ve fikirlerden yararlanırsınız.

Okul çağındakiler için, ailesine veya büyüklerinin tavsiyesine uyarak meydana getirdikleri, kendilerine ait özel kütüphanelerden faydalanmak mümkün ise de bunların çoğu, sayıca az ve belli alanda eserlerdir. Okul ve üniversite kütüphaneleri, bunlara göre daha zengin olabilir; okuma ve araştırma ihtiyacı artıp, belli bir alana yönelince, şüphesiz en elverişli olanı, daha büyük araştırma kütüphaneleridir.

İnceleme ve araştırma yapan bir kimse, belli konularda daha önce yapılmış olan çalışmaları bilmek gereğini duyar. Bunun için de, temel kaynakların ve başvuru kitaplarının neler olduğunu öğrenmesi gerekir. Temel kaynaklar, dört bölüm içinde ele alınabilir: a) Yayınlar (bibliyografya), b) Hayatlar (biyografyalar), c) Kavramlar ve terimler (ansiklopedi ve sözlükler), ç) Sayılar (istatistikler).

Kuşkusuz ki, bütün bu kaynakların bir araştırmacı için, en kolay -hiç değilse en çok- bulunabileceği yerler, kitaplıklardır. Gerçi ülkemiz, yeterli sayıda inceleme ve araştırma kütüphanelerinden yoksundur; ama, elde var olanlardan yararlanma yollarının tam bilinip bilinmediği de ayrı bir tartışma konusudur. Çoğu kez, işe yeni başlayan ve o zamana kadar büyük bir kitaplıkla yakın ilişkisi bulunmayan bir araştırmacının, gözünün korktuğu, nasıl davranacağını bilemediği, çok görülen bir olgudur.

Araştırmaya yönelecek öğrencinin, her şeyden önce, bir kütüphaneden nasıl yararlanacağını, fiş kataloglarının nasıl kullanılacağını, kitapların hangi sistemle

sınıflandırıldığını bilmesi, araştırmalarında ona danışma (müracaat) hizmeti görecek temel kaynakları tanıması gereklidir. Kuşkusuz, bunlardan daha önce de, bölgede mevcut araştırma kütüphaneleri ve bunların kapasiteleri iyi bilinmelidir.

Varsayalım ki, kütüphanede, yalnız yazarını veya adını bildiğimiz bir eseri veya o yazarın bütün eserlerini isteyeceğiz; kitabın adını biliyor, fakat yazarının adını bilmiyoruz veya edebiyatla ilgili eserleri gözden geçirmek istiyoruz. Kütüphanedeki binlerce kitap arasından, istediğimiz bu eserler nasıl bulunabilecektir? Aradığımız kitabın, görevliler tarafından hemen bulunup bize verilebilmesi için, bunların yerlerini belli eden katalog fişlerinin nasıl sıralandığı ve kütüphanede hangi sistemin kullanıldığı hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir.

Araştırma yapma yeteneği, kitaplıklardaki kaynakları düzenleme yollarını anlamak ve temel bibliyografya ve referans kitapları hakkında bilgi sahibi olmakla başlar. Kitaplık araştırması yaparken, izlenen genel yol, hemen her kitaplık için aynıdır. Çünkü, dünyanın her yerinde, bütün kitaplıklar, koleksiyonlarını hemen hemen aynı genel ilkelere, aynı kataloglama ve sınıflandırma yöntemlerine göre düzenlerler ve araştırma için, birbirlerine benzer kaynaklar sağlarlar. Bu demektir ki, bütün kitaplıklarda, konulara göre bir sınıflandırma sistemi, bir fiş kataloğu ve bir de bibliyografya ve referans kaynakları vardır. Kullanılmakta olan kitaplıktaki bu çeşit vasıtaların özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak, kitaplık kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasının ilk önemli şartıdır.

Kütüphanelerden daha verimli yararlanabilmeyi

* Bilim ve Teknik Dergisi Uzman Yardımcısı.

** Araştırmacı.

mümkün kılacak bir yol da, yukarıdaki açıklamaların gerektirdiği okuyucu (ya da kullanıcı) eğitimidir. Okuyucu eğitimi, çok kapsamlı faaliyetleri içermektedir. Bu nedenle okuyucu eğitimine genellikle iki aşamada bakılabilir: 1) Okuyucuların var olan bilgi kaynakları konusunda haberdar edilip, bilinçlendirilmeleri. 2) Bilinçlendirilmiş okuyuculara, ihtiyaç duydukları bilgileri arayıp bulup kullanabilmeleri konusunda beceri kazanmaları için eğitim verilmesi.

Bu eğitim konusunun, ülke düzeyinde ele alınıp planlanması, kütüphanelerin, kendi okuyucu eğitimi faaliyetlerini başarılı olarak yürütmelerini ve kütüphanelerden çok daha kolay ve verimli yararlanmayı büyük ölçüde etkileyecektir.

Burada, kütüphanelerden yararlanma konusunda bilinmesi gereken bazı bilgileri vermek istiyoruz.

FIŞ KATALOĞU

Bir kütüphanede, aranılan kitabı bulabilmek için ilk başvuracağımız kaynak fiş kataloğudur. Kataloglar, kütüphanede bulunan kitap ve benzeri basılı malzemenin sistematik biçimde fişlere geçirilmiş listeleridir. Fiş katalogları, (1) alfabetik katalog, (2) sistematik katalog, (3) kelime veya lügat kataloğu olmak üzere üçe ayrılır. Alfabetik katalogda fişler, yazar soyadı (ve çeviren, derleyen, hazırlayan gibi emeği geçenler; 1935'ten önce soyadı bulunmadığından, bu tarihe kadarki yazarların adı), kitap adı ve konu başlıklarına göre alfabetik olarak sıralanırlar. Sistematik kataloglar, kü-

İnuğur, M.Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**,
Çağlayan Kitabevi, 2.bsk., İst.,1982,
367 s., 16 x 24 cm.

Soyadı belli yazar adına göre alfabetik katalog fişi (Fişler, 7,5 x 12,5 cm ebatlarında standarttır.)

Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası,
Fritjof Capra (çev.: Mustafa Armağan),
İnsan Yay., İst., 1989, 532 s.

Eser adına göre alfabetik katalog fişi.

Sazşairleri

M.Kaya Bilgegil, **XVIII'nci Asır Sazşairlerinden Kusûri**, İkbâl Kitabevi,
İst.,1942, 120 s.
Metin dışı 1 fotokopi

Alfabetik kelime fişi.

tüphanede benimsenen sınıflandırma sistemine uygun olarak, fişlerin konuları belirten sembollere göre düzenlenmesiyle elde edilir. Kelime kataloğunun, sistematik katalogdan ayrıldığı taraf, katalogda, eserin tam adı değil, bu adın içine aldığı vurgu kelime veya kelimelerin kayıdır. Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar adlı bir eserin ismi, sistematik katalogda aynen yazıldığı halde, kelime kataloğunda yalnız Türk Tarihi olarak kaydedilir.

Eserleri, konularına göre sınıflandırmada, günümüzde kullanılan iki ana tasnif sistemi vardır. Bunlar, Dewey Onlu Sınıflandırma Sistemi (DDC) ile Amerikan Kongresi Kitaplığı Sistemi (LC)'dir.

Dewey Onlu Sınıflandırma Sistemi

Bu sistemde, konular önce dokuza ayrılmış, bu dokuz bölüme girmeyenler de "genel konular" başlığı altında ana sınıflamanın başına alınmıştır. Böylece, on bölümlü bir sınıflandırma ortaya çıkmıştır.

Amerikan Kongresi Kitaplığı Sistemi

Ülkemizde, ODTÜ ve Hacettepe Üniversitesi gibi Amerikan sistemini benimseyen kütüphanelerde kullanılmaktadır. Bu sistemde, ana bölümler büyük harflerle gösterilmiştir. İkinci derecedeki bölümler için, ilk harfin sonuna yine bir büyük harf eklenir. Üçüncü derece ve sonraki bölümler ise, rakamlarla sürdürülür. Bu sistemde ana konular şunlardır:

- A Genel Konular
- B Felsefe, dinler
- C Tarih ve tarihe yardımcı bilimler
- D Tarih ve topoğrafya
- E-F Amerika (F, yalnız ABD'dir.)
- G Coğrafya, antropoloji, folklor, spor
- H Sosyal bilimler
- J Siyasal bilimler
- K Hukuk
- L Eğitim
- M Müzik
- N Güzel sanatlar
- P Dil ve edebiyat
- Q Fen
- R Tıp

RETİNA NAKLİ

Göz cerrahları, retina (ağ tabaka) naklini gerçekleştirebildikleri takdirde görmeyen bazı insanları pek yakında ışığa kavuşturabilecekler. Fareler üzerinde olumlu sonuçlar veren bu teknik, eğer insanlarda da başarılı olabilirse, ilerleyen yaşlarda kör olan hastaların yarısından fazlasına görme imkânı sağlayacak. Doktorlar, bu metodun önümüzdeki beş yıl içerisinde insanlar üzerinde de denenmeye başlanacağını ümit ediyorlar.

Londra'da Oftalmoloji Enstitüsü'nde profesör olan Manhall, iki tip körlüğün bu teknikle tedavi olma ihtimalinin var olduğunu söyledi. Bunlardan birincisi yaşa bağlı olarak retinadaki hücrelerin fonksiyonlarının azalmasıyla birlikte makulanın (sarı leke) dejenerasyonu. Bu ise, körlüğün Batı'daki en yaygın sebebidir. Diğer ve daha nadir olanı ise, retinitis pigmentosa gibi kalıtsal hastalıklardır.

Marshall ve çalışma arkadaşları, uzun zamandan beri retinada fonksiyonunu yitiren hücrelerin yeniden ço-

ğalmasını sağlayacak bir yöntem geliştirmeye çalışıyorlar. Retinanın en dış kısmında pigment epiteli, onun da altında ışığa duyarlı çubuk ve koni hücreleri bulunuyor. Her gün pigment epitelindeki hücreler, çubuk ve konilerin ışığa dayanıklı kısımlarından koparırlar. Dengeyi sağlayıp normal fonksiyonların devam etmesi için çubuk ve koni hücreleri de, eksilen parçaların yerine yenilerini üretirler. Bu olay sonucunda açığa çıkan kalıntıları pigment epitelindeki hücreler, kan damarlarına vererek oradan uzaklaştırırlar.

Yaşlandıkça, pigment epitelindeki bu hücreler, oluşan kalıntıları yeterince temizleyemez ve bunlar birikmeye başlar. Sonuçta pigment epiteli yok olur. Bu şekildeki hastalar, görüş sahasının çevresini görebilmelerine rağmen, merkezini göremezler.

Marshall, gözün sağlıklı kısmından pigment epitelini alıp, laboratuvarında çoğaltmayı ve onu hastalıklı alana nakledebilmeyi ümit ediyor.

New Scientist'ten çev.: Fatih KAHRAMAN

Ana konular

000 Genel Konular
100 Felsefe
200 Din
300 Sosyal bilimler, Sosyoloji
400 Dilbilim
500 Temel bilimler
600 Uygulamalı bilimler
700 Güzel sanatlar
800 Edebiyat
900 Tarih

Sosyal bilimler, Sosyoloji

300 Genel olarak sosyal bilimler, Sosyoloji
310 İstatistik
320 Siyaset bilimi
330 İktisat
340 Hukuk
350 Kamu yönetimi
360 Sosyal refah
370 Eğitim
380 Ticaret
390 Örtler, âdetler ve folklor

Siyaset bilimi

320 Genel olarak siyaset bilimi
321 Devlet şekli
321.1 Aile
321.2 Kabileler
321.3 Feodalizm
321.4 Demokrasi
322 Kilise ve devlet
323 Gruplar ve kişilerle iç münasebetler
324 Oy verme

Dewey Onlu Sınıflandırma Sistemi.

S Tarım, bitki ve hayvancılık
T Teknoloji
U Askerlik bilimi
V Denizcilik bilimi
Z Bibliyografya ve kütüphanecilik bilimi

Bu sistemde bölümlenmenin nasıl yapıldığını göstermede, aşağıdaki örnek yardımcı olacaktır.

S Tarım
SB Bitki yetiştirme
SB 409 Orkideler
SB 411 Güller

Fiş katalogları, araştırmacı için çok önemli bir kaynak olmakla birlikte yeterli değildir. Bunlardan başka, araştırmacıların yararlanabileceği kaynakları şöylece sıralayabiliriz:

Bibliyografyalar
Basılı kütüphane katalogları
Sürekli yayın indeksleri
İstatistikler
Yasalar
Yıllıklar

Rehberler
Ansiklopedi ve sözlükler
Biyografi sözlükleri
Master, doktora ve doçentlik tezleri
Okunan kaynakların dipnot ve bibliyografyaları

Dünyanın baş döndürücü gelişimi karşısında, öneminden hiçbir şey yitirmeyen olay, okuma işlemidir. Türkiye'nin günümüzde ve yakın gelecekteki en büyük sorunu ise, bilgi toplumuna giden yolda, başarılı olup olamayacağıdır. Kuşkusuz, birey ve toplumu düzeyinde ayakta kalabilmenin, varlığını sürdürdürebilmenin ön ve temel şartı, bilgi çağının teknolojisini donanmaktan ve onun gereklerini yerine getirmekten geçiyor. Bunun için yapılması gereken, toplumun bilgi ve kitaba, kitabın ve bilginin ise topluma egemen kılınabilmesi ve insanlarımızın günlük hayatta onunla iç içe yaşamayı ve bütünleşmesini, Bunun gerçekleşmesinde, kütüphanelerin önemi çok büyüktür. □

**Okumayı bırakmak, biraz ölmektir.
İnsan, okuduğu oranda yaşar.**